

'Abidin'in insani boyutu siyasi angajmanından geliyor'

'Adana yıllarından İstanbul'a, oradan Paris'e uzanan otuz iki kısım tekmili birden maceralarıyla Abidin'le dünya kadar şey konuştum. Sohbetlerimizde davetliler arasında Pierre Loti'yi, Ostrogorg ailesinin bütün fertlerini ve misafirlerini, Georges Simenon'u, Fikret Muallâ'yı, Neyzen Tevfik'i ve elbette Arif Dino'yu ve diğerlerini bulabilirdik. Sonra Paris yılları: Yani Tzara, Picasso, Elsa, Aragon'lu günler. Ve Güzin: Her yerde ve her zaman. Abidin'den çok şey öğrendim. Abidin, 20. yüzyılın en önemli tanıklarından biriydi : Ressam, heykeltıraş, gazeteci, karikatürist, yazar ve saati gelince şairdir Abidin. Birçok arkadaşının yapıtını Fransızcaya kazandıran bir çevirmendir de. Yaşamın bütün belalarını tattı, güzelliklerini es geçmeden. Güzel yaşadı Abidin. Hiç ölmeyecekmiş gibi. Abidin biraz da hepimizin öğretmenidir. Onunla söyleşilerimden, izlenimlerimden ve Abidin Dino için yazılanlardan oluşturduğlarımı sizlerle paylaşmak istiyorum. Hem Abidin'i bir kez daha ve hep beraber anabilmek için hem de ona bir arkadaşlık armağanı sunabilmek arzusuyla. Anılara saygı gerek çünkü. Anılar uçup gitmesinler. Uçup gitmeden önce iz bıraksınlar bir yere: İşte buraya, bu kitaba" demiş M. Şehmus Güzel 'Abidin Dino' kitabında. Güzel'le kitabını konuştuk. Uğur HÜKÜM

Türkiye hafızayı pek sevmeyen bir ülke, daha doğrusu geçmişi işine geldiği gibi hatırlamayı yeğleyen bir toplum. Bugün iyimser ve yapıcı bir bakışla yaklaşacak olursak geçmişini henüz keşfetmeye başlayan bir toplum, bir ülke, bir kültür. Siz bu kültüre alışkın olmadığımız zenginlikte bir eserle benzersiz bir katkı getiriyorsunuz. Özgün sanatçı, eşsiz kültür adamı, büyük insan Abidin Dino'nun hayatına ilişkin, Fransızların deyişiyle bir 'pavé', kaldırım taşı diyebileceğimiz üç ciltlik bir çalışma ürettiniz. Bu çalışma, bu kaldırım taşları, bu tuğlalar, işte o hafızasız topluma bir 'taş atma' olduğu gibi hafızasına benzersiz bir katkı; yeni yeni inşa edilen bir yapının gıdım gıdım yükselen duvarları... Abidin Dino ile ilk karşılaşmanızdan, daha doğrusu ilk karşılaşmalarınızdan başlayalım. -Emek Dünyasında Toplumsal Bilimler (Sciences Sociales du Travail) alanındaki doktoramı hazırladığım Aix-en-Provence kentinin önemi benim için sadece 4-5 yıllık bir zamanı orada geçirmem değil, Abidin Dino ile Güzin Dino'ya da orada rastlamamdır. 1972'de Abidin ve Güzin'le bu kasabada karşılaştım. Elbette Abidin'in ismini ve yaptıklarını önceden biliyordum. Örneğin 1966'da Londra'daki Dünya Futbol Şampiyonası'nın belgesel filmini gerçekleştirmişti. Ve büyük bir sinema başyapıtı olarak 'Goal' Türkiye'de 'Altın Goller' adıyla gösterilmişti. 1966-1967 başında biz bu filmi Ankara'da Gölbaşı Sineması'nda izlemiştik. İşin ilginç şu tabii: Filmin sonunda 'Directed by Abidin' yazdığı zaman salondan müthiş bir alkış kopuyordu ve herkes Abidin'i tanıyordu. Daha da ilginç şuydu: Sinemanın önünde upuzun kuyruklar oluşmaya başladı, çünkü "Abidin Dino'nun filmi" diyerek herkes geliyordu. Kuyrukta kimlere rastlanmıyordu ki? Mehmet Ali Aybar, Behice Boran, Sadun Aren, Türkiye İşçi Partisi'nin bütün yöneticileri, bu arada Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin öğrencileri, işte arkadaşlarımız, hepimiz kuyruktaydık ve filmi birlikte izliyorduk.

ABİDİN DİNO'YLA KARŞILAŞMA

Abidin Dino'yla birebir karşılaşmanız nasıl oldu? İlişkiniz nasıl sürdü? - Abidin'le ilk karşılaşmam 1972'nin bir yaz ayında oldu. Yaz Aix'te festivaller ayıdır. Aix, Akdeniz kıyısına yakın, çok şirin bir kasabadır. Yazın nüfusu iki, hatta üç kat artar, normal nüfusu 30-40 bindir, 40 binin yarısı da öğrencidir, yani aynı zamanda bir öğrenci kentidir. Yazın nüfusu hem artar hem de çok renkli ve epeyce kozmopolit bir yapıya bürünür, İngilizler, İrlandalılar, Amerikalılar, İtalyanlar gelir kente. İtalyan kökenli insanlar da vardır öteden beri Aix'te. Bu kent aynı zamanda Emile Zola'nın babasının ve Emile Zola'nın çocukken yaşadığı kenttir. Ünlü ressam Cezanne'nin kentidir. Aix'e çok yakın şirin Harmas beldesinde, Cezanne'ın yazlık atölyesini kurduğu bir çiftlik vardır. Abidin'lerin oraya gelmesinin nedeni o çiftliğin, yani Cezanne'ın bir zamanlar sahip olduğu çiftliğin, yeni sahiplerinin Mikaelis'ler olmasıdır. Cecil Mikaelis ve eşi Liz. Liz'in de aile tarafı Osmanlı'ya, Osmanlı hanedanına dayanır. Abidin'ler Mikaelis'lerle Paris'te komşu oldukları için yaz tatillerinin bir kısmını da birlikte Harmas'ta geçirirler. İşte 1972'nin o yaz günü böyle bir tatil anına rastlar. Aix'te Trabzon folklor ekibinin bir gösterisinin yapılacağını duymuştuk. O gece, Aix'e ilk kez yabancı işçi olarak ayak basan bizim Lazlardan Hasbi ve 'Uzun' Ali ile gösteriye gitmeye karar verdik. O sıralar Aix'te epey Karadenizli arkadaş yaşıyordu. Zavallı Ali, adını andıkça üzülüyorum, çünkü maalesef Ali'yi otoyollar yuttular. Fransa'da bizim işçilerimiz o sırada Aix ile Nice arasındaki otoyolun inşasında çalışıyorlardı. Trabzonlu Laz Hasbi 'Hocam' dedi, 'Biz bu gösteriyi kaçıramayız ta Trabzon'dan gelmişler bizimkiler. Burada bir folklor gösterisi yapacaklar bizim de gitmemiz lazım.' Tamam, dedim. Hasbi, Uzun Ali ve bendeniz, o gece tiril tiril giyindik ve gittik. Oturuyoruz. Hepimiz çok heyecanlıyız. Fakat bizden daha heyecanlı biri daha var. İşe bakın, o da tam önümüzde oturuyor. Bir bayan, mini minnacık, şirin, güzel. İlginç bir ritüel içinde dalgalanıyor. Her gösteriden sonra kalkıyor koşarak, neredeyse sportif adımlarla gidiyor sahnenin önüne kadar. Orada durup fotoğraflar çekiyor. Sonra yeni gösteri başlamadan önce yine neredeyse koşar adım yerine dönüyor: Gözümüzden kaçması mümkün değil. Sonra ara veriliyor o sırada müthiş bir alkış var, bizim hanımefendi yine fotoğraf çekiyor ondan sonra aynı şekilde tıpış tıpış koşarak geliyor yerine oturuyor, gösteriyi izliyor, sonra yine kalkıyor, gidiyor geliyor ve bu sürüyor. O zaman bu kim ki diyorum ve dikkatlice bakıyorum bu kadına ve yanındaki adama: Aaaa, bu Abidin Dino kardeşlerim, yanındaki heyecanlı kadın da Güzin Dino. Rastlantının bu kadarı da sadece filmlerde olur hani. Gösterinin sonunda kalktık ve ben hemen, 'Siz Abidin Dino değil misiniz?' diye sordum. 'Evet, ben Abidin'im' dedi. Abidin öyle 'Sayın'lı mayınlı, siz'li bizliyi tercih eden bir insan değil ve hemen yüzyıllık arkadaşımız gibi kaynaştık birbirimize. Ben işçi arkadaşlarımı tanıştırdım. Abidin de bizimle beş saat kalamazdı. Orada bir on dakika konuştuk. Bana, 'Şu kahveye çıkıyorum falan gün oraya gelersen görüşürüz' dedi. Ama ben o kahveye hiç gidemedim. Abidin ile bir daha görüşemedik. Doktora bitti ve ben Türkiye'ye döndüm.

- Sonra Türkiye'de mi karşılaştınız?

- Hayır, 12 Eylül sonrasında yeniden Fransa'ya geldiğimde Abidin ile ilişkim oldu. 1982'de Türkiye'de Aziz Nesin'in başını çektiği 'Aydınlar dilekçesi' diye bir girişim vardı. O faaliyet çerçevesinde bizim de Fransa, İngiltere ve Almanya'dan arkadaşlarımızla birlikte katkıda bulunduğumuz faaliyetin içinde Abidin Dino da vardı. Bazı şeyleri açıklamak zordur, insanlar niye mesela otuz kişi bir araya gelir de, neden beş tanesi arasında bir yakınlık olur da otuzu arasında olmaz? Sonra neden o beş kişiden ikisi arasında bir arkadaşlık olur da öbürleri arasında olmaz? Yani arkadaşlığın, nasıl demeli, dozu, düzeyi, sıklığı artar. Abidin'le arkadaşlığımız biraz öyle oldu. Bazen düşünüyorum, niye öyle oldu diye soruyorum. Büyük olasılıkla Abidin'in paylaşmayı sevmesinden oldu. Çünkü Abidin bir defa eşit eşite konuşmayı severdi, öyle araya fazla mesafe koymazdı, bu beni çok ilgilendiriyordu. Çünkü benim de çok

sevdiğim bir şeydir bu. İkincisi, Abidin paylaşmayı seviyordu, dedim. Yeri gelmişken bir örnek vereceğim: Abidin'in 1937'den beri samimi bir arkadaşı vardır, ama nasıl samimi, iki kardeş gibi. Bu ABD'ye yaşayan müzik yapımcısı Nesuhi Ertegün'dü. Nesuhi ile Abidin arasında büyük bir dostluk vardı. Nesuhi her yıl Abidin'e Amerika'dan gömlek gönderir, ama öyle bir gömlek değil, iki değil on tane gönderirdi ve on tanesi de aynı model, diyelim çizgili ve son derece kaliteli. Abidin de mesela o on gömlektan ikisini bana verirdi. Bu işte paylaşımıdır. Şimdi dolayısıyla bende Nesuhi Ertegün'ün Abidin'e gönderdiği ve Abidin'in de bana hediye ettiği gömlekler var.

Bir başka örnek: Abidin'in yazlık pabuçları Şakir Eczacıbaşı'ndan gelirdi. İstanbul'dan o da mesela üç çift gönderir, Abidin onlardan mutlaka bir çiftini bana hediye ederdi. Ben daha Abidin'lerdeyken bu pabuçları giymek isteyince 'Şehmus hemen giyme' derdi. Niye derdim, 'Çünkü' derdi, 'metrodan çıkarken bu ayakkabı ayağına alışmamıştır, bir yere takılabilirsin.' Yani bu kadar ince şeylerde yardımcı olan bir kardeşti. Bir de elbette çok kafa dengiydi. Bulduğumuz zaman her şeyden bahsedebiliyorduk. Örneğin Abidin gençliğinde futbol oynamış bir adam, sıkı bir Galatasaraylı, kalecilik yapmış ve Abidin'le biz futbol konuşurduk. Ben de çocukken ve gençliğimde futbol oynadığım için. Ve buna benzer şeylerle Abidin'le dünya kadar şey konuşabiliyorduk ve bu kadar şey konuşunca da on beş günde bir görüştüğümüzde üç saat dört saat birlikte geçirirdik; nasıl geçtiğini anlamazdık. Ve ayrılırken de bana birikmiş Cumhuriyet'leri verirdi. Kimi kez Abidin onlara gitmeden hemen önce telefon eder, 'Şehmus gelirken iki valiz getirmen lazım' derdi. Niye? 'Çünkü Cumhuriyet'lerle birlikte kitaplar ve dergiler de var' diye yanıtlardı. Abidin'e dünya kadar kitap ve dergi gelirdi. Onların çoğunu bana verirdi, ben de her zaman eve epey yüklenmiş bir halde perişan dönerdim. Bu halen böyledir, çünkü bu alışkanlığımız Güzin'le de devam ediyor. Örneğin geçenlerde Güzin'den dönerken feci biçimde yüklüydüm ve açıkcası belim kırıldı. Çünkü iki sırt çantası bilmem ne, Abidin'in geçmiş ve mutlaka gelecek sergilerinin afişleri, şunlar bunlar... Abidin'le ilişkimiz böyleydi, yani büyük bir arkadaşlık, kardeşlik. Epey sonra öğrendim başkalarına da söylemiş, Abidin de beni çok seviyormuş. İşte bu araştırmacılık yönüm, çalışkanlığım ve birlikte yaptığımız işlerin mükemmel olmasına çalışmamız filan dolayısıyla böyle bir kaynaşma oldu.

KÜLTÜR ADAMI

Abidin Dino'yu gerçekten ilk bakıştaki ve insanı yönüyle son derece güzel çizer sunuz. Kitapta anlattığınız örnekler gibi çok hoş ayrıntılar var. Yakın tanıyanları için Abidin Dino insan olarak, 'mükemmel' yakın bir kişilikti. Elbette 'mükemmel insan'dan konuşmak çok zorsa da öncelikle gerçek bir 'Kültür Adamı' diye bilinirdi. Halbuki biraz yakından tanıyanlar için çok önemli başka bir boyuta daha sahipti: Siyasi angaje yanı. Sizce bu mükemmel kişilik veya Kültür Adamı ile siyasi angaje kişiliği arasında bir çelişki var mıydı, bu siyasi insanı yanını biraz daha açabilir misiniz? - Tabii, memnuniyetle. Önce, küçük bir öykü anlatmak istiyorum, Cumhuriyet'le ilgili olarak. Cumhuriyet'in kurucusu Yunus Nadi'dir. Yunus Nadi, Abidin'in dedesinin yanı Abidin Paşa'nın çocuğu gibi yetiştirdiği insanlardan biridir, bu bence çok önemli ve nitekim kitabın

hemen birinci cildinin ilk sayfalarında bunu vurguluyorum. Yunus Nadi de bu borcunu hiçbir zaman unutmamıştır, Dino ailesine karşı. Abidin'in ağabeyi Arif ve Abidin ile Cumhuriyet ailesi arasındaki iyi ve dost ilişkiler Yunus Nadi'den sonra Doğan Nadi, Nadir Nadi ve Nadir Nadi'nin eşiyle de sürmüştür ve her zaman kalıcı olmuştur. Bu açıdan Cumhuriyet Abidin ve Güzin için her gün alınması, pardon okunması gereken bir 'ilaç'tır. Bu eskiden Abidin için geçerliydi, bugün de Güzin için geçerlidir. Güzin her gün Cumhuriyet'ini okumazsa eksik bir şey var gibi dolaşır odada veya bildiğimiz salonda, çünkü o gün 'hapını almamış' bir hali vardır. Lütfen Güzin'in Cumhuriyet aboneliğini kesmesinler. Bu bence çok önemli. Abidin'in siyasi ve angaje kişiliğine gelecek olursak, evet Abidin'in bana kalırsa insani boyutu da zaten siyasi angajmanından geliyordu.

1930'da, Abidin henüz on yedi yaşındayken, Nâzım Hikmet'le tanışıyor, Nâzım Hikmet ile tanışması da Nâzım Hikmet'in komünist veya o sıra TKP üyesi olmasından değil. Abidin, Nâzım'ın efendiliğine hayran... Nasıl oturur, nasıl kalkılır, nasıl dinlenir, ağız nasıl hiç açılmaz, nasıl iyi dinlenir ve buna benzer, toplum içinde 'ağır olmayı' öğrenmenin yöntemini bilir Nâzım Hikmet. Abidin'in o sırada bir arkadaşı daha var, Fikret Adil. Eski İstanbul efendilerinin örf ve âdetlerini sürdüren insanlar, gençlere ileten adamlar. Bir de neyin ustası ve binbir işte "racon kesebilecek" ender tiplerden, Neyzen Tevfik'le arkadaş. Böyle önemli, neredeyse kutsal diyeceğim, insanlarla arkadaşlık ta herkese kısmet olmazdı hani. Bu isimler öyle her genci yedeklerine alıp dolaştırmazlarmış. Ama Abidin öyle bilinen gençlerden değil ki. İşte böyle bir insan zaten başka türlü olamazdı. Abidin Dino olurdu...Abidin'in siyasi angajmanı hem biliniyor hem de eksik ve/veya yanlış biliniyor. Abidin sol fikirlere yabancı değildi. Çocukluğundan itibaren ve ilk karikatürcülerin yapıtlarını izlerken, yani Cenevre'deki yıllarında 1914'ten 1920'ye kadar geçen zaman diliminde akla karayı öğrenmişti. Abidin'in sol fikirlerle ve bilhassa komünizmle daha yakından tanışması, Marx'ı, Engels'i ve Lenin'i A'dan Z'ye okuması 1934 Eylül'ünden 1937 Mayıs'ına kadar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ndeki sinemadaki çalışması sırasında olmuştur. O yıllarda hem Stalin hakkında, hem o sıradaki tasfiyeler, siyasi cinayetler hakkında birinci dereceden tanıklık elde etmiştir. Bütün bunları hazmeden Abidin 1937'de SSCB'den ayrılıp Londra'ya geçiyor. Oradan da Paris'e geldiğinde kararlı ve bilinçli bir antifaşisttir. Üstelik Paris'e eğlenmeye de gelmiyor. Abidin'in bilinmeyen bir yönü var. Bunu kitapta anlatıyorum, ama burada da söylemek isterim: O sıralar İspanya'da iç savaş var, Cumhuriyetçiler faşist Frankistlere karşı çarpışıyor.

Türkiye'den giden insan yoktur veya varsa da bugüne kadar bilmiyoruz. Ama Abidin İspanya'ya uluslararası tugaylar bünyesinde, Cumhuriyetçiler safında faşistlere karşı savaşmak için Paris'teki büroya başvuruyor. Bunu biliyoruz. İşin ilginç tarafı şu tabi: Paris'teki büroda uluslararası tugaylara gönüllüleri kaydeden ve gitsin mi gitmesin mi diye karar veren insanlardan biri de Tito'dur. İşte böyle bir insan Abidin. İspanya'ya gitmesine izin vermiyorlar, çünkü İspanya'da artık Cumhuriyetçilerin maalesef savaşı kaybetmek üzere olduklarını herkes görüyor.

TÜRKİYEYE DÖNÜŞ

Abidin İspanya'ya gidemiyor, ama Haziran 1938'de Türkiye'ye döndüğünde faşizme ve nazizme

karşı kararlı bir savaşçıdır. O günlerde hele Türkiye'deki nazizm ve Hitler yanlılarının bitleri kanlanmış olunca Abidin boş duramazdı. Ve de boş durmuyor nitekim. Abidin, ilk sayısı 18 Kasım 1938'de çıkan S.E.S. (Sosyoloji. Edebiyat. Sanat) isimli dergiyle mücadaleyi başlatıyor. Bu dergi kapanacak, açılacak, ondan sonra Eylül 1942'de sürgüne gönderilene kadar birçok dergi çıkaracaktır. Antifaşist bir cephede mümkün olan herkesi bir araya getirmeye çalışmıştır. O sırada yeniden faaliyete geçen Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) önemli üyelerinden biri olacaktır. Abidin'in TKP ile ilişkisi 1963'ün sonuna kadar sürüyor, ondan sonra, şimdi ayrıntısına giremeyeceğimiz ama kitapta anlattığım birtakım nedenlerden dolayı, Abidin TKP'den kopuyor. Abidin TKP'den kopuyor ama Marksizmden kopmuyor, çünkü Abidin'le tanıştığımda ve sonuna kadar da bu böyleydi. Abidin son anına kadar her şeyi en azından olayları açıklama konusunda Marksizmden yararlanmasını bilen bir insandı. Abidin hiçbir zaman sekter, tek taraflı, sabit fikirli partizan bir tavır takınmadı. Gerçekten bir kültür adamı olarak yaşadı. Çok boyutlu ve özgür fikirli bir aydın olarak yaşamını sürdürdü. Aydın, sanatçı Abidin ve siyasi Abidin bence bir bütündür. Siyasi angajmanı eğer bir parti bünyesindeki angajmanı olarak anlaşılıyorsa bu 1942'den 1963'e kadar 20 seneyi aşkın süreyi kapsıyor. Ama daha önce ve daha sonra Fransız Komünist Partisi'yle yol arkadaşı, partili olmayan (bunu kesinlikle bilmek şimdilik zor) bir 'yoldaş' olarak aynı yolda yürümüştür. Fransız Komünist Partisi'nin L'Humanite (gündelik yarı resmi yayın organı) ve L'Humanite Dimanche (Pazar dergisi) başta, bütün yayın organlarına veya kendisinden katkı isteyen diğer yayın organlarına yardımını esirgememiştir. Hele 1950'li yıllarda ve 1960'lar boyunca, Aragon'un yönettiği Les Lettres Françaises'de ve şimdi ismi unutulmuş bir takım küçük büyük gazetelerde emekleri vardır. Abidin cömert bir adamdı. - Kitabı nasıl bir yaklaşımla hazırladınız? Bu kitap için gerekli olan malzemeleri, bilgileri, nasıl topladınız? Birtakım ayrıntıları nasıl muhafaza ettiniz ve bugüne yansıttınız? - Şimdi en kolayından başlayalım isterseniz: Kitap neden üç cilt ve üç bölüm? Şundan: Birinci cilt, 1913'te başlıyor ve 1942'ye kadar sürüyor: Abidin 23 Mart 1913'te doğdu. Eylül 1942'de Abidin başka aydınlarla ve başka yazarlarla aynı haftalarda, aynı

günlerde ama ayrı ayrı yerlere sürgüne gönderildi. Birinci cildi bu nedenle sürgün yılının başlangıcı olduğu için 1942 Eylül ayıyla bitiriyorum. İkinci cilt hemen sürgünle başlıyor. Hatta sürgünün iki sevgiliyi birbirinden ne kadar habersizce ve haince ayırdığını vurgulayabilmek arzusuyla ikinci cildi Güzin'in, İstanbul'da, Abidin'i randevu yerine gelip bulamaması ile başlatıyorum. Sürgün aniden geliyor. Abidin o sırada Tünel'de bir yerde iç dekorasyon yapıyor, ekmek parasını kazanmak için. Selamsız sabahsız gelip götürüyorlar ve nereye götürüldüğünü de söylemiyorlar. Güzin ilk anda perişan elbette. Ama kısa zamanda kendini toplayacak ve Abidin'i arayarak bulacaktır. Böylece 1942'de ikinci cilt başlıyor ve 1952'ye kadar uzanan dönemi kapsıyor. Neden? Çünkü 1952'de Ocak ayının sonunda veya Şubat ayının başında (Kesin tarihini bulamadım o kadar araştırmama rağmen) Abidin İstanbul'dan ayrılmak zorunda kalıyor, dikkatinizi rica ediyorum, ayrılmak zorunda kalıyor. Bu çok önemli, çünkü Abidin hiçbir zaman Türkiye'yi gönüllü terketmedi. Hatta buna delil olarak da şimdiye kadar kimsenin bilmediği bir şeyi buldum, Güzin'in yardımıyla ve araştırmalarım sayesinde. Abidin 1950'de İstanbul Setüstü'nde Kabataş'ın hemen arkasında bir ev alıyor, o evi restore ediyor, yeniden düzenliyor, dekore ediyor ve İstanbul'a yerleşiyor. O zamana kadar sürgündür. Mecitözü'nde, Adana'da ve Ankara'da. Bu arada askerliğini de Kayseri'de yapıyor. Bu evi alarak Abidin'in gerçekleştirmek istediği şudur:

PARİS YILLARI...

Güzin o sırada DTCF'de doçent, Ankara'da görevine devam edecek ve ders yılı boyunca orada yaşayacaklar, yaz tatillerini de İstanbul'da, o evde geçirecekler. Bu arada evin giriş katını da kiraya veriyorlar. Biraz para kazanabilsinler diye. Böyle bir ortamda Abidin Türkiye'yi terk etmeyi düşünmüyor. Ülkesini temelli terketmeyi düşünen biri ev satın alır mı? Aldığı evi restore eder mi? İç dekorasyonu için İstanbul kazan ben kepece fır döner mi? Elbette dönmez. Ama Abidin bu çok sevdiği ülkesini, bu çok sevdiği Boğaziçi'ni terk etmek zorunda bırakılacaktır. Dolayısıyla ikinci cildi orada bitirdim, Abidin Roma'ya uçarken. Üçüncü cildin başında Abidin'i Roma'da biz karşılıyoruz. Abidin Roma'da dokuz ay kalıyor: Üçüncü cilt 1952'de Abidin'in Roma'daki dokuz ayı ve ondan sonra Paris'e gelmesi ve Paris'li yılları kapsıyor. Ama ben Paris'li yıllar demiyorum, Abidin'in Dünyalı yılları diyorum, çünkü Abidin sadece Paris'te kalmıyor: Dünyayı dolaşıyor. İstanbul'a da dönüyor. Hatta Türkiye'ye temelli dönüş ve İstanbul'a yerleşmek arzusunu da anlatıyorum. Bunu vurgulamak için 1969'da Türkiye'ye kişisel bir sergisi için yeniden ilk kez döndüğünde biraz para kazanınca, Adana'da Abidin Paşa'dan, dedesinden, kalan toprakları da satıp İstanbul'da Galata Kulesi'nin yanı başında bir ev satın alıp İstanbul'a yerleşmeyi düşünüyor. Ama maalesef 12 Mart 1971 darbesi gelince bu işte suya düşüyor ve maalesef Abidin Türkiye'ye tekrar temelli yerleşemiyor... İşte Abidin'in yaşamının genel hatlarıyla böyle olması sonucu böyle üçlü bir yapıya gitmem şarttı. Bu aynı zamanda araştırmalarımı da kolaylaştırdı. Nasıl bir araştırma yaptım? Abidin'le birlikteyken zaten bazı dönemlerini bana anlatmıştı. Bunları kasetlere kaydetmiştim. Abidin'in titizliğini ve mükemmelliğini, mükemmeli arayışını (Hiçbir zaman mükemmel bir şey yapamayacağımızın maalesef farkındayız, çünkü filozof bir yanı da vardı Abidin'in. Aslında o yaşa geldikten sonra herkes biraz filozoflaşır ama Abidin gibi insanlar daha çok filozoflaşıyorlar, nitekim Abidin mükemmel olunamayacağını biliyordu ama mükemmel doğru gidelim derdi) bildiğim için Abidin'in sesini teybe alırdım, teybe aldığım şeyi önce bir güzel daktiloya çekerdim, sonra Abidin'e götürürdüm. Abidin bunu alırdı 'Şehmus, bu ben de dursun, ben biraz çalışayım' derdi, bir hafta on gün sonra telefon ederdi. 'Şehmus gel görüşelim' derdi, giderdim. O ilk metin dantel gibi örülmüş olurdu, gerçekten güzelleştirilmiş, yani daha yeni sözler eklemiş, sözcüklerin en güzellerini bulmuş, damıtılmış sözcükler çıkarmış, hikayelerimize yeni isimler katmış vs. vs. Böylece müthiş bir şey çıkarıyordu. İşte Abidin'de mükemmeli aramak buydu. Bu biçimde kotardığım birçok söyleşiyi Abidin aramızdayken değişik dergilerde yayınladım. Sonra bu söyleşilerin bir kısmını Abidin'in sergileri üzerine makalelerim ve yaşamına ilişkin anılarımla birlikte Abidin'in bir 7 aralıkta bizi terk etmesini hatırla(t)mak için 2006'ın aralık ayında 'Abidin'in Dino'yla Söyleşiler, Yazılar: Hayat ve Sanat' diye bir kitapta yayınladım (Peri Yayınları, İstanbul). Bu üç ciltlik kitapta oradakilerin 25-30 sayfası var. Bu kaçınılmazdı, çünkü Abidin'in anlattıklarının bir bölümünü aktarmam gerekiyordu. Bütün bunları şunu vurgulamak için söyledim: Özgeçmiş konusunda Abidin bana yardım etmişti zaten, ama ben Abidin'in bizi böyle bırakıp gideceğini tahmin etmiyordum, zannediyordum ki nasıl olsa bir elli sene daha birlikteyiz ve özgeçmişini birlikte yavaş yavaş yazarız, fakat birden bire terkedince, iş bana kaldı ve 1994'te hemen başladım çalışmaya. Çünkü benim de ne zaman terk edeceğim belli değil, hepimiz her an gidebiliriz... Dolayısıyla bitirmem lazımdı ve giriştim işe. Güzin'in haberi oldu bu çalışmamdan. Aslında Güzin'e sürpriz yapmak isiyordum ama Güzin bu, eski kulağı deliklerden ya, İstanbul'dan iyi saatte olsunlardan biri haberi verivermiş: İyi de oldu. Çünkü Güzin epey yardım etti: Belgeler, fotoğraflar ve binbir

anısıyla. İşe ilk başladığımda iki cilt olacaktı? Fakat Abidin'in vefatından sonra Abidin'le ilgili birçok şey yayımlandı, çok da iyi oldu, daha da yayımlanacak şeyler var. Abidin çünkü öyle üç ciltlik bir kitapla filan bitecek bir adam değil. Dolayısıyla yayınlanan bütün kitapları okumam lazımdı. Ve iş o zaman biraz daha uzadı.

YİRMİ YILLIK ÇALIŞMA

Abidin'le özgeçmişine ilişkin söyleşilerimize Temmuz 1988'de başladık. 2008'te nihayet bu üç ciltlik çalışmam yayımlandı: Hesabını yaparsak, demek ki yirmi sene çalışmışım. Abidin'in anlatmaya zamanı olmadığı veya benim sormaya aklımın ermediği şeyleri Güzin'le konuştum, ama Güzin de bazı şeyleri bilmiyor. Ayrıca Güzin'in de Abidin'den daha beter bir huyu var: Tarihlerle arası hiç iyi değil. Örneğin Güzin bir olayı çok iyi anımsıyor, anlatıyor, ama tarihini bilmiyor, hatırlamıyor. Birçoğumuz için böyledir zaten. Bu tarihleri benim bulmam gerekiyordu, onları bulmak için iş uzadıkça uzadı. Bu arada Abidin'i çok iyi tanıyan ve isimlerini tek tek zikrettiğim yirmi kadar insan var onlarla söyleşiler yapmam gerekti. Hemen birinci cildin ilk sayfalarında isimlerini zikrediyorum, ama burada birkaç tanesinin isimlerini hatırlatmak isterim: Hamit ve Emel Batu, Fahri ve Neriman Petek, Fransız arkadaşlarından ve Güzin'in hala günlük arkadaşı Fanchette Vaffiadis gibi. Gençlerden Gaye Petek'i hatırlatmak isterim, çünkü Gaye de birçok şey anlattı. Aslında Gaye'nin bir avantajı daha var, hem Nâzım Hikmet'i hem de Abidin'i çocukluğundan beri tanımıştır, dolayısıyla belli olmaz, Gaye de belki bir gün Benim Abidin Dino'm veya Benim Nazım Hikmet'im diye kitapçıklar yazarsa çok sevinirim. Ona da mutlaka bir takım görevler düşüyor. Bu arada söyleşi yaptığım insanlardan Gökşin Sipahioğlu'nu da anmak isterim; hem kibarlığı, hem cömertliği ile dikkat çekti, bana birçok fotoğrafını verdi Abidin'in. Abidin'in yeğeni, Rasih Nuri İleri birçok telefon görüşmemizde anlattıklarıyla, mektupları ve gönderdiği belgelerle birinci derecede yardımcı olanlar arasındadır. Onu asla unutmam. Bayan Simone Lurçat'yı da anmak istiyorum, çünkü eşi Jean Lurçat (1892-1966) Abidin'i Paris'teki ilk günlerinden itibaren destekleyen insandır. Söyleşi yaptığım bu insanlar Abidin'le ilgili kitap, dergi, fotoğraf, mektup verdiler. Hatta almak istememe rağmen ısrar ettiler. Fanchette'i örnek verirsem ısrar etmeyi bırakın resmen zorla kimi şeyleri hediye etti. Evet zorla hediye ettiler: 'Sen de kalsın çünkü sen meraklısın' filan diyerek. Ama bu arada hiç belge vermek istemeyen, 'Ben de bu yok' diyenler de oldu. Bunu da şunun için söylüyorum: İnsanoğlu değişiktir, değişik insanlar olabilir. Ama burada hepsine teşekkür etmek istiyorum: Onlar olmasaydı, bu kitap böyle yayımlanamazdı .

DÜNYA KÜLTÜRÜNE KATKI

Bu kitap gerçekten bizim görebildiğimiz kadarıyla yalnızca Türkiye tarihinin önemli kişiliklerinden, büyük bir kültür insanı Abidin Dino'nun hayatını sergileyen çok zengin bir çalışma

M. Sehms Guzle'le Abidin Dino

Geschrieben von: Erkiner

Sonntag, den 31. August 2008 um 18:32 Uhr - Aktualisiert Sonntag, den 31. August 2008 um 18:37 Uhr

değil. Bu kitap, kanımızca aynı zamanda benzeri kişilikler üzerine yapılması gereken çalışmalara bir örnek de oluşturuyor... Şehms Güzel, ülke kültürüne, dünya kültürüne katkıda bulunacak böylesi bir kitaptan sonra hangi çalışmalara girişiyor? - Şu anda Abidin'in de tabii içinde olduğu için ve onun sayesinde daha da iyi ve yakından öğrendiğim Fransa : Mayıs '68 üzerine bir çalışma yapıyorum. Kısa zamanda bitirmek niyetindeyim. Ondan sonra da birkaç yıldır üstünde çalıştığım ama birçok şeyin araya girmesi nedeniyle ara verdiğim, biraz önce ismini zikrettiğimiz Fahri ve Neriman Petek çiftinin hayatını anlatan kitabın ikinci bölümüne başlayarak Eylül'e kadar bitirmek istiyorum.

Abidin Dino 1913-1993/ M. Şehms Güzel/ Kitap Yayınevi (3 Kitap)/ 1246 s.

CUMHURİYET KİTAP 21 AĞUSTOS 2008